

IVANKA APOSTOLOVA

FACEBOOK-STRANA MAKEDONIJE. ANTROPOLOŠKA STUDIJA LOKALNE SVAKODNEVICE

-

Makedonija je danas mjesto specifične umjetničke i kulturne proizvodnje, na kojem je – zbog nerazumnih financijskih ulaganja u projekt *Skopje 2014* – zanemarena svaka potreba i namjera da se omogući nesmetana produkcija suvremene umjetnosti. Dok suvremeni konceptualni umjetnici prosvjeduju protiv previđanja njihovih umjetničkih potreba i nemogućnosti realizacije vlastitih radova, aktualna kulturna politika opisuje projekt *Skopje 2014* kao priliku neafirmiranih autora iz područja primijenjenih umjetnosti da privuku i usmjere pozornost javnosti na svoja stvaralačka umijeća, pri čemu nije nevažno da većina njih pripada članstvu Makedonskog udruženja likovnih umjetnika (DLUM). S druge strane, konceptualni umjetnici (*Jadro, Kooperacija, MOMI* itd.), koji svoje umjetničke akcije izvode u istom tom, javnom prostoru, djeluju izvaninstitucionalno, bez ikakve društvene i financijske potpore. Projekt *Skopje 2014* postao je čuven, kako zbog količine uloženoga novca tako i zbog svoje nesumnjive ideološke intonacije, dosega koji unutar kojih njegovoj promociji gotovo jednako pridonose i pobornici i kritičari. Retrogradan, uokviren post-postmodernim klasicizmom/neoklasicizmom ili – kako ga njegovi analitičari krivo nazivaju – „neobaroknim stilom“, kontradiktoran je suvremenom trenutku i suvremenoj umjetničkoj praksi. No unatoč javnim raspravama i komentarima koji taj projekt stalno prate – i ne jenjavaju – on i dalje raste, približavajući se svojoj završnoj fazi. Aktualna makedonska umjetnička scena u velikoj mjeri pridonijela takvom stanju stvari svojom učmalošću i kreativnom prosječnošću. Što su razlozi te učmalosti, na koji se način ona manifestira, odnosno kako se suvremena umjetnost u Makedoniji kritički ocjenjuje/ cenzurira, pitanja su na koja je potrebno odgovoriti prije negoli se zapitamo kada bi se mogla očekivati značajnija promjena takvoga stanja stvari.

Pod utjecajem političkih okolnosti lokalna umjetnička scena pretvorila se u sterilan dvoboj umjetnika – pripadnika opozicijskih političkih stranaka – od kojih jedni imaju financijsku podršku aktualne vlasti koja je drugima, društveno angažiranim autorima, gotovo posve uskraćena. Kako su u nedavnoj prošlosti svi umjetnici imali podjednako pravo pristupa državnim sredstvima, razlozi nezadovoljstva te druge, sada deprivirane skupine suvremenih autora, posve su razumljivi. Situacija u makedonskoj suvremenoj umjetnosti stoga je gotovo crno-bijela, duboko ukopana u egzistencijalni kontekst i obilježena nemogućnošću kompromisa. Sve što se događa na lokalnoj razini – kao i ono čega na njoj nema – rezultat je kombinacije negativne selekcije, loše kulturne politike lokalnih vladajućih struktura i njihove opozicije, koja ignorira transparentnu, kolaborativnu, društveno-strukturalnu/konstruktivnu političku praksu, a samim time i umjetničku svakodnevicu.

Otvorena, javna kritika ne postoji, a svojevrstan strah od sukobljavanja i sveprisutna autocenzura posljedice su činjenice da će likovni kritičari i novinari – ukoliko se usude izreći svoje mišljenje u javnim medijima – biti po brzom postupku izopćeni i isključeni iz stručnih i društvenih krugova kojima pripadaju. Na polju javne riječi susrećemo se i s iluzijom (ili kontradikcijom) da se vulgarna, neargumentirana negacija postupaka, akcija i radova umjetničkih grupa i pojedinačnih autora, jednako kao i načini njihova izvođenja ili neizvođenja, poistovjećuje s kritikom. Stoga su lokalnoj umjetničkoj sceni značenje i težina istinske likovne kritike gotovo nepoznati, jednako kao što su joj nepoznati koncept, učinci i konstruktivne reakcije na takav način procjene umjetničkog djela.

Jednako tako ne postoji ni suvremena teorija umjetnosti, a zbog toga što bi morala biti nadahnutna umjetničkim htijenjem, impulsom, reakcijama, akcijama, situacijama, angažmanom, strašću, intervencijama, provokacijama... Svi ti impulsi su ugušeni ili vrludaju unutar okvira prosječnosti, sterilnosti, bezdušnosti, anemičnih kopija i loše odigranih situacija najbanalnije, *copy-paste* umjetničke forme, koja nikoga ne može nadahnuti, potaknuti, probuditi, osvijestiti ili isprovocirati. Kreativna strast koja teži ispunjenju priliježe uz identične oblike umjetničkih intervencija kakve obilježavaju povijesni kontinuitet ljudskog stvaralaštva. Međutim, duhovnost lokalne zajednice osakaćena je negativnom kontrolom i lošim financijskim ulaganjem u umjetničku proizvodnju.

SKOPLJE 2014,
STUDENI 2013.,
FOTOGRAFIJA
IVANKA APOSTOLOVA

Što je razlog takvoga stanja stvari? Odgovor leži u pretežno malograđanskom lokalnom mentalitetu, koji previda kvalitetu, negira obrazovanje, evolucijski napredak i zanemaruje one oblike duhovno oslobođene stvaralačke energije koji slabu i provincijalnu lokalnu umjetničku praksu ne koriste kao izgovor za vlastitu neproduktivnost.

Zakoni kojima se regulira kultura i njezino financiranje ne djeluju pozitivno i ne stimuliraju ulogu privatnih sponzora i donatora, koji bi u kulturu trebali ulagati prema vlastitom odabiru i procjeni. Sve to šteti umjetničkoj proizvodnji i uzrokuje proces slabljenja njezina društvena utjecaja, u čijoj se pozadini nalazi kontrola ukusa i slobode izražavanja koji rezultiraju smanjenom potrebom za različitim oblicima umjetničkog izraza, pri čemu se uloga umjetnosti kao podloge društvenog napretka u potpunosti gubi.

Nezavisni umjetnički sektor, koji čine zatvoreni krugovi politički indoktriniranih pojedinaca, u pravilu je obilježen snobizmom i pozerstvom. Funkcioniranje tzv. umjetničkog *mainstreama* je netransparentno, nezainteresirano i mlako, njegovi učinci su kratkoročni, donose brz profit bez pokrića i ostavljaju posljedice na kontinuitet umjetničkog razvoja. Osim toga, već spomenuta ideološka obojenost lokalnoga *mainstreama* i podijeljenost makedonske umjetničke scene na dva neprijateljska tabora toliko je duboka da je svatko tko se nalazi izvan njih, a bavi se umjetnošću, već emigrirao, odnosno svoju vokaciju njeguje privatno ili ju je – zbog svoga nepomirljivo idealističkog stava prema umjetničkoj profesiji – posve zapustio.

Skopje predstavlja fetiš za izživljavanje i održavanje makedonske provincijalnosti ili prije provincijalnosti onih koji galopirajućom brzinom prisvajaju sve projekte čija je funkcija upućivanje na društveno relevantne primjere ukusa i stila. Gradom dominiraju učinci *turbo-folka* – rudimentarna, sirova estetika polusvijeta – ispresijecani s tek jedva zamjetnim, zalutalim i zakašnjelim *online copy-paste*-odjecima kulture *indie*-generacije, s gotovo zanemarivom prisutnošću *new agea*, selektivne sportsko-romantičarske alternative i antropološkim tragovima male, lokalne *hipsterske* kulture. No i to su samo kulturološke oaze koje se međusobno ne razumiju i ne komuniciraju. Siromaštvo, lažna skromnost,

SKOPLJE 2014:
STUDENI 2013.,
FOTOGRAFIJA
IVANKA APOSTOLOVA

iscrpljena humanost i nezadovoljstvo bivšeg establišmenta definiraju današnju društvenu atmosferu Skopja, uokvirenu *laissez-faire* filozofijom agresivnih makedonskih tajkuna i psihologijom brutalno vidljivog generacijskog jaza, netolerancije i isključivosti. Previše mentalne i emocionalne agresije koncentrirano je na jednome mjestu, pa iako fizičko nasilje još uvijek nije u tolikoj mjeri vidljivo, ono je latentno prisutno.

Nasuprot svemu tome, postoji i *Facebook*-strana Makedonije, koja je jedinstveno mjesto životnosti i vitalnosti, mjesto fiktivne, nematerijalne, kreativno-umjetničke prakse. Na *Facebooku* nalazimo dinamiku, pročišćenje i situacije koje odišu svježinom, originalnošću, dosjetljivošću, imaginacijom, pretjerivanjem, verbalnim konfrontacijama i virtualnim udruživanjima... Drugim riječima, skriveni unutar virtualnog svijeta koji pruža sigurno utočište, ukazuju se još neosvijesteni, no svakako vrijedni, osobni talenti za umjetničko izražavanje i improvizacije u domeni društvenih mreža.

Facebook stoga predstavlja svojevrsno polje makedonske katarze. Ljudi tu opušteno izmišljaju pseudonime, identitete, geografska odredišta, ostvaruju želje, otvoreno izražavaju svoje aspiracije, potrebe i impulse na načine koji domišljatošću nadilaze stvarnost prosječne umjetničke produkcije i „inovativnosti“ makedonske društvene stvarnosti. Ta druga stvarnost postaje bitnijom od one fizičke, jer na virtualnoj razini nadoknađuje nepostojanje kritičke misli, materijalnih sredstava, lucidnih ideja, opažanja, dobrog humora, kvalitetne poezije i stotine njezinih sljedbenika i čitatelja. Na *Facebooku* se tako mogu naći i zanimljive fotografije s ironičnim ili ciničnim osvrtom na projekt *Skopje 2014*, komparativne vizure grada nekad i danas. Antropološki relevantni statusi neprofesionalnih umjetnika izrazitog umjetničkog senzibiliteta okupljaju velik broj iskrenih i znatiželjnih sljedbenika i fanova. Konačno, tu su i nadziratelji u službi političkih stranaka sa svojim malim crnim knjižicama u koje bilježe slabosti i necenzurirane izjave pojedinaca – lokalni Poiroti i Sherlock Holmesi, koji s grčem u leđima sjede pred računalima prodajući osobni integritet za tuđe interese. Makedonska strana *Facebooka* nudi slobodu i nesputanost, koja je gotovo u potpunosti amputirana životnoj, medijskoj, intelektualnoj i umjetničkoj stvarnosti. Stanje podvojenosti između fizičke i virtualne stvarnosti danas nam je dobro poznato, no upravo su antropolozi oni koji se hvataju pera kako bi njegove učinke rezimirali i opisali. Stoga sam zahvalna na svim razgovorima s prijateljima i kolegama; na svakom obliku nadzora i prisluškivanja... Zahvalna sam na *Facebook*-strani Makedonije.